

Dostuňy tanajak bolsaň, karz dile

Category: Jemgyýetçilik tankydy, Kitapcy

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Dostuňy tanajak bolsaň, karz dile

DOSTUŇY TANAJAK BOLSAŇ, KARZ DILE

Algy-bergi ata-baba gelýän dessur. Onsuz gitjek ýeriň ýok. Hatda barjamlyraklaryňam pukaralara dilegi düşüpdür. "Altyn gapylyňam agaç gapyla dilegi düşer" diýen nakylam, belki, şu zatlardan soň dörändir.

Algy-bergo her hili ýagdaýda ýüze çykyp biler. Häzir göterimine karz berip ýörenem, dil haty alyp, karz berip ýörenem, kyn ýagdaýda galan dost-ýaryna gitse-gitsinine pul berip ýörenem, özüniň artyk-süýşügini metjitdir-medreselere geçirip ýörenem bar.

Karzyň yzynyň gürrüňiniň kändigini gowy bilýäris. Sebäbi algy-bergi ynsanyň iň owunjak, göze görünmeýän häsiýetlerine deňiç dolulaýyn açyp görkezýär.

Tanyş-bilişlerine göterimine dollar karz berip ýören süýthorlaryň (musulmançylykda göterimine karz bermek süýthorlyk hasaplanýar) bardygyny, wagtynda bergisini berip bilmän, aýba-aý üstüne prosent münüp duransoň, bergidarlaryň namysyň aşagynda galmajak bolup iriräk-iriräk öý goşlaryna, maşynlaryna deňiç satyp ýörenleriň bardygynam bilýäris.

– Häzirki döwür ozalam yrgarak güman edilip ýörlen adamlaryň yüz perdesini doly syryp taşlady. Göterimsiz-beýlekisiz bir aýlyk pul karz alyp, bergidary bilen bir gatdaky edarada işlese-de, ony günde-günaşa aldap: "Ertir berýän... Düýn seň puluňy jemledimem. Pasportymyň arasyna salyp goýupdym welin, pasportym bilen bile gaçaýypdyr. Birki günden ýene jemläp getirin!" diýip, algydaryny bir ýyllap aldap ýörenem bar. Her haýsy bar.

Eýsem, bular ýalylara nähili häsiýetnama berjegiňi-de bileňok.

Indi algydary ony görenden utanjyna gaçyp gidýär. Sebäbi ol bergidarynyň ýalan-ýaşyryk gürrüňlerinden halys doýdy. Hawa, bergidar däl-de, algydar gaçýar. Şeýlelikde, daşyndan edepli diýip ýören adamymyz baryp ýatan kezzap bolup çykdy oturyberdi. Munuň sebäplerini düşündirmek welin bize kyn düşýär.

Söhbet algy-bergä dirände, oglan döwrümde eşiden bir gürrüňim ýadyma düşäýýär. Ony goňşymyz Annaguly aga aýdyp beripdi.

"Bir gün daşarda otyrdym welin, aýna zawodynyň bärsinde ýaşaýan Nury ýemşik geldi. Saglyk-amanlyk soraşdyk. Birsellemden soň myhman şeýle diýdi: "Annaguly, sen bilýänem dälsiň, kalaň pahyryň maňa bergisi bardy..."

Men tisginip gitdim: "Allajanlarym, men-ä eşidemok. Bergisi näçedi? Aýdyp otyr!". "Annaguly, üstünden ýoňsuz ýyl geçipdir. Türkmençilikde ölen adamyň bergisi geçilýär. Ýöne birküç gün bäri böwrüm бүkgүлдäp dur. Düşüme kakaň giripdir. Sen näme et diýsene! Maňa bir manat ber... Kakaň bergisi diýip ber. Kakaň pahyram göründe rahat ýatsyn, menem ynjalaýyn, senem rahat gez. Yrym-yrym, ýom-ýom" diýipdirler. Şunuň bilen biziň aramyzdaky algy-bergi tamam..."

Lebzi halal, daýaw adamlar ozalam kändi, häzirem ýeterlik. Ýöne algy-bergi bilen baglanyşykly her dürli wakalar häli-şindi ýüze çykyp dur.

Ilki bilen-ä, karz dilemegiň juda kyn zatdygyny aýtmak gerek. Dilegçi, dogrusyny aýtsaň, kellesini etegine salyp gelýär. Iň esasy-da ol ýumşunyň bitäýjek ýerine ýüz tutýar. Şonda möhümi bitmedik serpmeden gaýdana dönýär.

Alty aga diýip bir gowy tanşym bar. Täzelikde pensiýa çykdy. Wezipeliräk ýerde işläň adam. Polady ýumşak, oňarsa, il-güne kömek edip ýöreniň biri. Wezipedekä daşy hozanakdy. Arman, hažyk-hužuklary içgin tanaman, olaryň käbirlerini dost tutundy.

Ýaşuly özüne zerur pul genel mahaly kösenmerin diýdi. Ýöne bir mahalky ýagşylyk eden adamlary onuň ýüzüne-de seretmediler. Müň bir bahana tapyp, ony boş goýberdiler.

"Haýwan alasy daşynda, adam alasy içinde" diýleni. Alty aganyň gonjuna gor guýuldy. Sebäbi indi onuň üçin karz sorap baran gapylarynyň bary müdimilik ýapyldy. On ýyl, on baş ýyl bäre gatnaşyp ýören adamlaryňdan geçmek, elbetde, aňsat iş däldir. Doýmaz-dolmazlygyňam nadanlygyň bir görnüşidigine Alty aga gowy düşüňärdi. Ylymly-bilimli, aň-düşünjeli adam hiç haçan baýlyga kowalaşmaz. Sebäbi baýlygam başa düşen ýowuz bela. Öz gazananyňy, ýygnanyňy özüňe siňdirip bilmesen, dogan-garyndaşyň, dost-ýaryň işigiňden gelip, baş manat karz dilände millionlaryň başyny bozmaga ýüregiň çatman, olary boş goýberjek bolsaň, bu bir durmuş däl-de, hupbat ýamany... Bu çaklaňja ýazgymy gussaly hörpde gutarasym gelenok. Sebäbi durmuşda Nury ýemşik, Annaguly aga ýaly päkize adamlar, Hudaýa şükür, köp. Alty aganyň möhümi bitdi. Özem garaşmaýanyndan bitdi. Ýogsa, oňa karz bereniň şo wagtky ýagdaýy hem Alty aganyňkydan enaýy däldi.

– Men Amany köpden bäre tanaýaryn – diýip, birneme şahdi açylan ýaşuly maňa karz tapysyny gürrüň berdi. – Şäheriň gaýrasynda ýaşaýa olar. Barsam, ýola şaýlanyp duran eken. "Ýol bolsun, nirä?" diýip soradym. "Bergimi bermäge... – Şeý diýip, ol ýylgyrdy. – Birki ýyllykda toý edenimizde üç-dört ýerden karz-kowal etdik. Birisini çagalar unudaýan eken. Öňňin sorap geläýdi. "Bir müň manat alypdyňyz, bir müň manat berseňizrazy!" diýip gitdi. Zor adam görmeli ony. Şol bir wagtyň bir müň manadyna ýarym öküz düşýärdi. Şonda-da bir müň manadarazy ol. Ýogsa, durmuşy bizdenem pes. Pensioner. Garryja aýaly, keselbent ogly bar. Öýüň bar keşigem şoň gerdeninde. Düýn bazarda öküzimi satyp geldim. Şoň laýyk ýarysynam häzir eltip geljek bolup durun... Ahow, daýawlyk edýän adamyň ýanynda bizem daýawlyk etmel-ä!" diýip, ol loh-loh güldi-de, maňa "gulluk" diýdi.

Alty aga habaryny bermejek bolup, kän ýaýdanypdyr. Sebäbi öküzini satyp, bergisini bermäge barýandan karz soramaga wyždanyňam çatjak däldi. Şonda-da ol sypaýyçylyk edip: "Bizem dileg diýip geldik. Ýöne senden karz soramaga het edip bilmeris. Seň ýagdaýyňa düşüňän..." diýip, gönüsinden gelip, hoşlaşyp gaýdyberjek bolupdyr.

– Aý, ýok seni boş goýberip bolmaz! – diýip, öý eýesi pert-pert gürläpdir. – Ömründe bir gezek ýüz tutup geldiň. Öküziň ýarysy seňki. Häzirem, ýör, aýlygymy alaly, onam üstüne goşarys. Haçan berseň, şonda ber. Bermeseňem bor..."

Görşüňiz ýaly, adamynyň adamdan parhy kän. Muňa durmuş diýýärler. Sahysam köp, doýmaz-dolmaz husydam. Halallyga ýugrulanlar ýeterlik, betnebis açgözlerem ýeterlik. Öňem şeýle bolupdy, häzirem şeýle bolar. Ýöne, arman, adam çig süýt emen. Ýagşyny-ýamany wagty bilen seljerip bilmän kösenýäris. Diňe başymyza iş düşende, kimiň-kimdigini tanap galýarys. Şeýdibem, ozal sylap-hormatlap ýören adamlarymyzdan hemişelik jyda düşýäris.

Haýp... Onsuzam durmuşda çyn, ýürekdeş doat tutunmak aňsat däl. Şonuň üçinem, geliň, dostlarymyzy, iň esasy-da, adamkärçiligimizi ýitirmäliň.

Aman GELDI ogly,
"Watan" gazetini.

Jemgyýetçilik tankydy